

УДК 364.4-053.9:364-787.522(4-15)(=161.2)

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2025.1.4>

Бойко Г. В.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізький національний університет
e-mail: hannaboyko@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-1610-5793

Приймак О. М.

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізький національний університет
e-mail: olegpriimak75@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0896-1431

Широбокова О. О.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізький національний університет
e-mail: mollyshirobokova@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8041-0944

**ПСИХОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
В АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ПОХИЛОГО ВІКУ
ПІД ТИМЧАСОВИМ ЗАХИСТОМ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ**

Військова агресія російської федерації проти України призвела до втечі від війни багатьох українців. Це спричинило особливі форми міграції наших співгромадян, зокрема, значна частина потрапила під тимчасовий захист у країнах Західної, Центральної та Північної Європи. Їм довелося пристосовуватися до нових умов життя в короткі терміни і в незнайомих умовах. Особливо складною така адаптація стала для людей похилого віку, для яких зміни звичного способу й умов життя є суттєвим викликом. Сучасна соціальна робота застосовує підхід, сконцентрований на сильних сторонах клієнта, як розвиток традиційних психологічно орієнтованих моделей. Він передбачає індивідуальний підхід і можливості групової роботи для відстеження і розширення прийомів і досвіду адаптації в нових умовах. Метою публікації є висвітлення результатів дослідження таких моделей для сприяння адаптації українців похилого віку в нових соціальних і культурних умовах, а саме: застосування психодіагностики для виявлення емоційного стану українців похилого віку в Європі, проведення опитувань для з'ясування їхніх основних запитів. Це стало підґрунтям для планування комплексного підходу у сприянні адаптації через взаємодію соціальних, культурних та індивідуальних чинників у контексті підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнта. Зокрема, в результаті проведених пошуків визначено, що важливу роль в адаптації українців похилого віку під тимчасовим

захистом у Європі відіграють соціальна та медична допомога літнім українцям, отримання можливості самостійного контролю певних сфер життя, підвищення рівня їхньої інтеграції до нового культурного і мовного середовища, а також наявність у них особистісних ресурсів і досвіду переїздів у попередньому житті.

Ключові слова: психологічні моделі соціальної роботи, підхід, орієнтований на сильні сторони клієнта, адаптація, українці похилого віку, тимчасовий захист.

Постановка проблеми. Переживання війни, спровокованої повномасштабним вторгненням РФ, не тільки загостило і поглибило цілу низку соціальних проблем в українському суспільстві, але й спричинило нові, більш серйозні, невідкладні і такі, готових рішень яких немає в досвіді українського суспільства і держави. До таких проблем належить і проблема переселенців, як у межах України, тобто внутрішньо переміщених осіб, так і за її межами, а саме тих українців, які знайшли притулок у країнах Європи, отримавши статус «під тимчасовим захистом». Саме останні стикнулися з найбільш складними викликами адаптації, адже опинились в іншому культурному і мовному середовищі, відірвані від власних домівок, сімей, друзів і звичного способу життя. Відповідно, вирішення питань сприяння їх адаптації за допомогою прийомів і методів, які враховують сучасні напрями саме психологічних моделей соціальної роботи, дає можливість виявити існуючі особистісні ресурси і прийоми, які мають бути застосовані для допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адаптації людей похилого віку до життєвих умов – досить популярний предмет наукових досліджень. Важливий аналіз поняття «людина похилого віку» здійснила М. Житинська, яка визначила його змістові критерії: поступове припинення професійної діяльності, вихід на пенсію та збереження при цьому достатнього рівня функціонування психологічних, когнітивних та фізіологічних складників. Авторка обґрунтувала, що саме в цей період процес старіння включає певні тенденції, а саме: по-перше, відновлення умов для самореалізації і творчості і, відповідно, зростання потреби у соціально-педагогічній підтримці; по-друге, старіння відбувається у взаємодії трьох складників: біологічного (поступове згасання всіх функцій організму, його вразливість перед різного роду чинниками та підвищена ймовірність смерті; соціального (зміна соціального статусу, ролей, способів поведінки та спілкування); психологічного (ставлення людини до неминучості процесу старіння, вибір можливих прийнятних способів адаптації до нових умов, формування нових стратегій подолання труднощів) [4, с. 87]. В. Джуган і Р. Джуган проаналізували та узагальнили підходи до визначення поняття «людина похилого віку», або «третього віку», визначаючи вікову межу початку цього вікового періоду як 60+, як категорії соціальної роботи [3]. Питанням адаптації мігрантів присвятила свої дослідження Т. Меліченко. Її наукові пошуки включають дослідження впливу міграції на психічний стан мігрантів, аналіз аспектів адаптації та ефективну психологічну і соціальну підтримку [5].

У традиційній класифікації теорій та моделей соціальної роботи Т. Семигіна визначає психологічно орієнтовану модель як таку, що спирається на наукові теорії психології, зокрема гуманістично-екзистенційну [8, с. 40]. У перспективних напрямках розвитку соціальної роботи, на думку авторки, важливе значення має підхід, *орієнтований на сильні сторони клієнта*, що конкретизується, зокрема, застосуванням групової роботи та індивідуального консультування, орієнтованого на вирішення проблем розвитку у клієнтів почуття контролю над ситуаціями, в яких вони переживають виклик, адаптації і пристосування до нових умов. Це, на наш погляд, можна розуміти як розвиток психологічно орієнтованих моделей соціальної роботи [8, с. 42–43]. Такий підхід може бути реалізований, на нашу думку, зокрема, шляхом спираючись на сучасні напрями в психотерапії, а саме короткотермінову психотерапію, орієнтовану на вирішення (BSFT), що передбачає використання життєвого досвіду і сильних сторін клієнта для розвитку його спроможності у подоланні актуальних проблем [11].

Водночас у вітчизняній літературі дослідження застосування психологічних моделей у груповій соціальній роботі з адаптації мігрантів до нових умов життя є досить обмеженими, а наразі в них є нагальна потреба.

Метою статті є теоретичний аналіз і емпіричне дослідження застосування психологічної моделі соціальної роботи (підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнта) для сприяння адаптації українців похилого віку під тимчасовим захистом до нових соціальних і культурних умов проживання в Європі (Словаччині), а саме застосування опитування, психодіагностики для планування групової роботи з метою сприяння адаптації в межах реалізації комплексного підходу і врахування взаємодії соціальних, культурних та індивідуальних чинників.

Методи дослідження: загальнотеоретичні: аналіз, синтез узагальнення, системний (для опрацювання теоретичного матеріалу); емпіричні: бесіда, спостереження, опитування, групова психоедукаційна та тренінгова робота

Результати дослідження. Одними з ключових труднощів, з якими стикаються мігранти-біженці похилого віку у нових місцях проживання, є виклики соціальної та психологічної адаптації, пов'язані з переживанням змін, культурними розбіжностями, почуттям ізоляції та втрати [2]. Заходи з допомоги в адаптації до нових умов життя можуть стати ефективним інструментом для підтримки цієї категорії наших співвітчизників у процесі подолання стресу й емоційних труднощів [6]. Соціальна підтримка відіграє ключову роль у процесі адаптації, сприяючи зниженню рівня стресу та підвищенню психологічного добробуту. Відповідно, для українців похилого віку, які перебувають під тимчасовим захистом у Словаччині, наявність соціальних зв'язків і підтримки може значно полегшити процес адаптації до нового середовища. Для допомоги літнім українцям, які перебувають під тимчасовим захистом у Словаччині, важливо розглядати адаптацію як процес, що залежить від комплексу факторів, включаючи стрес, когнітивні процеси, соціокультурні особливості та фізіологічні аспекти. Адаптація,

особливо в похилому віці, може бути вкрай складним викликом для особистості, що супроводжується переживанням стресу, невпевненості та втратою соціальних зв'язків [1]. Відповідно до моделі адаптації, яку розробив Дж. Енгель, успішна адаптація є результатом складної взаємодії між фізіологічними процесами, індивідуальними психологічними особливостями та соціальним контекстом [11]. Для літніх людей, що перебувають у нових життєвих умовах, ця модель дає змогу розглядати адаптацію як комплексний процес, що враховує як фізичне здоров'я, так і психологічне благополуччя та соціальну підтримку.

Особливу увагу слід приділити соціальним аспектам життя людей похилого віку. Через вікові зміни стану здоров'я вони можуть бути менш мобільними, що ускладнює підтримання ними активних соціальних зв'язків, особливо в умовах вимушеної міграції або зміни місця проживання. Адже традиційно важливу роль у їхньому житті відіграють підтримка сім'ї, друзів і громади. Для українців похилого віку, які опинилися під тимчасовим захистом у Словаччині, адаптація до нових умов може бути особливо складною через ізоляцію від рідного оточення та втрату відчуття стабільності.

Крім того, важливим є культурний аспект: багато людей похилого віку мають глибокі корені в українській культурі та традиціях, що може ускладнювати їхню інтеграцію в нові культурні реалії Словаччини. Водночас збереження власної культурної ідентичності може виступати важливим ресурсом у процесі адаптації.

Тимчасовий захист – це правовий механізм, який надається людям, що були змушені покинути свою країну через війни, конфлікти, переслідування або інші надзвичайні обставини. Українцям тимчасовий захист у Європейському Союзі, зокрема у Словаччині, надано через збройний конфлікт в Україні. Цей статус передбачає право на проживання, доступ до медичних послуг, працевлаштування та освіти, але не є еквівалентом статусу біженця або постійного мешканця, адже тимчасовий захист подовжується на термін, який визначає кожна європейська країна, виходячи зі своїх умов і рішень. У контексті адаптації статус тимчасового захисту може мати як позитивні, так і негативні наслідки для людей. З одного боку, він надає безпеку, стабільність і захист у новому середовищі, дозволяючи людям продовжувати своє життя в безпечних умовах. З іншого боку, тимчасовий статус може призвести до відчуття невизначеності, оскільки людина не знає, як довго цей статус діятиме і що на неї чекає в майбутньому. Це може викликати тривогу, депресію і додатково ускладнити процес адаптації, особливо для осіб похилого віку, які більш чутливо реагують на зміни у своєму життєвому середовищі.

Адаптація українців похилого віку в Словаччині має свої специфічні соціальні та культурні аспекти, які впливають на процес їх інтеграції в нове суспільство. Одним із ключових соціальних викликів є встановлення нових соціальних зв'язків у незнайомому середовищі. Літні люди, які залишають свою країну та опиняються в новому культурному контексті, часто стикаються з труднощами у створенні нових контактів, що може призводити до соціальної ізоляції.

Соціальна інтеграція українців похилого віку в Словаччині також залежить від державної політики щодо мігрантів. Зокрема, доступ до медичних послуг, соціальних програм та можливості навчання є важливими чинниками, що впливають на успішність адаптації. Дослідження свідчать, що ефективна державна підтримка може істотно полегшити процес адаптації, тоді як її відсутність призводить до підвищення рівня тривожності, соціальної ізоляції та депресії. Наприклад, спеціальні програми для літніх мігрантів, що включають мовні курси, консультації із соціальними працівниками та заходи культурної інтеграції, можуть сприяти успішному переходу до нового життя в іншій країні. Соціальні та культурні аспекти є критичними елементами процесу адаптації українців похилого віку в Словаччині. Культурні аспекти відіграють важливу роль у процесі адаптації. Незважаючи на те, що між українською та словацькою культурами існує певна спільність, зокрема, у сфері релігії та звичаїв, літні мігранти можуть відчувати труднощі у прийнятті нових культурних норм і традицій. Успішна інтеграція залежить від здатності літніх людей підтримувати свої соціальні зв'язки, зберігати національну ідентичність та отримувати необхідну підтримку від приймаючої країни [9]. Зазначені аспекти можуть бути ґрунтом розробки програм допомоги, які враховували б специфіку досвіду і сприйняття літніх мігрантів і полегшували їхнє життя в нових умовах.

Дослідження було проведено у 2024 р. у стінах комунітного центру Гундулічова в Братиславі, куди респонденти, українці похилого віку, що знаходяться під тимчасовим захистом, приходили за отриманням інформації або послуг, пов'язаних з їхнім статусом. Опитування було проведено волонтером, що працює з українцями похилого віку в комунітному центрі, Данчук І.А. в межах магістерського дослідження (під керівництвом доцента Бойко Ганни). У процесі дослідження було проведене опитування 100 українців похилого віку, котрі перебувають під тимчасовим захистом у Словаччині, яке дало можливість зрозуміти рівень їх адаптації до нових умов життя. Більшість респондентів, а саме 70%, перебувають у віковій групі від 65 до 75 років, 30% – це особи, старші за 75 років. Важливо зазначити, що 85% опитаних – це жінки, що вказує на те, що серед літніх мігрантів жінки становлять більшість. Також більшість респондентів є вдовами або вдівцями, що свідчить про підвищену потребу в емоційній підтримці та соціалізації. Термін перебування в Словаччині від одного до двох років, виїзд їх усіх з України відбувся після початку повномасштабного вторгнення РФ.

Аналіз результатів опитування показав, що рівень задоволеності життям у Словаччині серед опитаних – 6–7 балів із 10. Це свідчить про певні труднощі, з якими стикаються літні українці. Основними факторами, що сприяють адаптації учасників дослідження, є високий рівень безпеки та доступ до соціальних послуг. Проте багато респондентів вказали на труднощі, пов'язані з мовним бар'єром, медичним обслуговуванням та відсутністю звичних соціальних контактів.

Соціальна взаємодія є важливим складником адаптації. Приблизно 70% респондентів зустрічаються з іншими українцями раз на тиждень, що підкреслює важливість підтримки від земляків. Водночас взаємодія з місцевим населенням залишається обмеженою здебільшого через мовні труднощі та культурні відмінності.

Щодо загального здоров'я та самопочуття значна частина опитаних зазначила переживання стресу та втоми, особливо на початкових етапах перебування в новій країні. Приблизно 40% респондентів відзначили погіршення фізичного стану після переїзду. Крім того, більшість респондентів (приблизно 80%) мають хронічні захворювання, які ускладнюють процес адаптації.

На основі отриманих результатів можна зробити кілька висновків. По-перше, важливо організовувати регулярні зустрічі та соціальні заходи для літніх мігрантів, щоб покращити їхню соціалізацію в країні перебування під тимчасовим захистом. Крім того, необхідно забезпечити доступ до психологічної підтримки та розширити кількість безкоштовних курсів з вивчення мови. Медичні послуги також потребують удосконалення з урахуванням особливих потреб літніх людей. Також впливовим фактором є бажання літніх людей навчитися комп'ютерної (смартфонові) грамотності. Це пов'язано з тим, що велика кількість мігрантів похилого віку залишилася один на один зі своїми смартфонами і їм потрібно виконувати різноманітні щоденні функції онлайн через свій телефон (оплата комунальних послуг, ідентифікація в пенсійному фонді, платіжні трансакції та інше). Усе вище перераховане може значно покращити їхню адаптацію та якість життя у Словаччині. Додатково, варто розглянути можливість створення центрів підтримки для літніх мігрантів, де вони зможуть отримати консультації з юридичних, соціальних та медичних питань, що сприятиме їхньому комфортному життю та почуттю безпеки.

У фінальній частині опитування респондентів попросили поділитися своїми думками та рекомендаціями для тих, хто може опинитися у подібній ситуації – переживати переїзд у похилому віці до іншої країни. Такий прийом був спрямований на те, щоб виділити найбільш важливі аспекти досвіду учасників щодо адаптації у нових умовах. Респонденти надали кілька ключових рекомендацій для літніх людей, які планують переїзд до іншої країни:

1. Будьте готові до змін. Багато учасників наголосили на важливості психологічної готовності до нових умов життя. Вони рекомендували намагатися прийняти факт, що життя після переїзду буде відрізнятися від того, до чого люди звикли в Україні. Один із наших респондентів сказав: «Потрібно навчитися бути відкритим до нового і не боятися змін, навіть якщо вони здаються важкими».

2. Активно шукайте соціальні зв'язки. Літні люди, які змогли побудувати контакти і знайти підтримку серед інших українців або місцевих жителів, відзначили значно легший процес адаптації. Вони рекомендували не уникати соціальної активності, оскільки це допомагає зменшити відчуття самотності та сприяє

швидшій інтеграції. Серед відповідей наших учасників є порада: «Не сидіть вдома. Ходіть на зустрічі, долучайтесь до клубів або просто спілкуйтеся із сусідами».

3. Вивчайте мову країни перебування. Однією з рекомендацій була порада розпочати вивчення місцевої мови якомога раніше. На думку наших учасників, це важливо, тому що зменшить бар'єри в спілкуванні та допоможе відчувати себе впевненіше у новому середовищі, відповідно, і легше виконувати повсякденні справи: робити покупки, звертатися за медичною допомогою, вирішувати питання щодо свого статусу в місцевій громаді, будувати контакти із сусідами. «Якщо є можливість, вивчайте мову до переїзду або записуйтеся на курси одразу після приїзду», – зазначила одна респондентка.

4. Звертайтеся за допомогою. Деякі респонденти радили не відмовлятися від підтримки, як психологічної, так і соціальної чи медичної. Вони підкреслили, що є багато організацій, які можуть допомогти адаптуватися, але важливо не ігнорувати їхню допомогу. «Не бійтеся звертатися про допомогу, коли вам важко», – зазначила одна з учасниць.

Відповідаючи на запитання про те, які поліпшення чи послуги вони хотіли б отримати для полегшення адаптації літніх людей у Словаччині, респонденти висловили кілька важливих ідей:

1. Мовні курси для літніх людей. Значна кількість учасників висловила бажання мати доступ до безкоштовних або субсидованих мовних курсів, адаптованих саме для літніх людей. Багато з них зазначили, що наявні курси надто інтенсивні, мають швидкий тем подачі нового матеріалу і тому не враховують вікові особливості учасників літнього віку. «Ми б хотіли бачити мовні курси, які спеціально для літніх людей, – повільніші, з простими поясненнями», – зазначив один із респондентів.

2. Соціальні клуби та спільноти для іноземців похилого віку, що знаходяться під тимчасовим захистом. Респонденти підкреслили важливість створення локацій, де літні люди могли б спілкуватися з іншими, які перебувають у схожій ситуації. «Нам потрібні місця, де ми могли б збиратися, обговорювати наші проблеми і допомагати одне одному», – сказав один учасник. Варто підкреслити, що для літніх людей особливо важливий формат зустрічей офлайн. Такі клуби могли б стати важливим елементом соціальної інтеграції, допомагаючи відчувати підтримку та знаходити друзів.

3. Доступ до медичних послуг. Одним із найгостріших питань, що піднімалися, був доступ до медичних послуг. Респонденти наголосили, що часто не можуть отримати необхідну медичну допомогу через мовний бар'єр або незнання процедур. Інформаційно-роз'яснювальна робота щодо специфіки місцевої системи охорони здоров'я, підтримки, яка надається особам похилого віку, які перебувають під тимчасовим захистом, додаткові можливості, якими вони можуть користуватися за додаткову плату, створить підґрунтя для прийняття власних рішень і більшої впевненості українців під тимчасовим захистом. Ще один важливий

напряму у цій сфері – це організація супроводу, перекладу під час відвідування лікарів і отримання медичних послуг. «Нам потрібна допомога в розумінні, як працює система охорони здоров'я тут, і підтримка перекладачів», – зазначила одна респондентка.

4. Психологічна підтримка. Респонденти також висловили бажання отримати більше психологічної допомоги, зокрема через консультації або групи підтримки. Вони зазначили, що багато з них досі відчують тривогу і розгубленість через переїзд та зміни в житті, і професійна допомога могла б значно покращити їхній стан. «Нам потрібні програми підтримки для літніх людей, щоб допомогти справлятися з тривожністю», – сказав один із респондентів.

Виходячи з отриманих відповідей, можна дійти висновку, що адаптація українців похилого віку, які перебувають під тимчасовим захистом у Словаччині, вимагає комплексного підходу. Створення програми адаптації, яка б враховувала специфічні потреби цієї групи населення, може значно покращити їхнє життя та полегшити процес інтеграції до місцевих спільнот.

За допомогою опитувальника «Самооцінка рівня стійкості до стресу» (за Н. Кіршевою та Н. Рябчиковою) проведена діагностика рівня стресостійкості учасників дослідження [7]. Методика «Самооцінка стійкості до стресу» допомогла визначити рівень стресостійкості серед учасників. Люди, які проживають у спеціалізованих закладах, продемонстрували нижчий рівень стресостійкості: лише 15% мають високий рівень, 50% – середній, і 35% – низький. Натомість ті, хто проживає самостійно, показали кращі результати: 25% з них мають високий рівень стресостійкості, 60% – середній, і лише 15% – низький. Вірогідно, власний контроль за організацією життя надає більшу задоволеність життям і «тренує» стресостійкість. Такі результати підкреслюють важливість досвіду здійснення власного контролю особами похилого віку, що знаходяться під тимчасовим захистом, за певними сферами життя для ефективної адаптації. Відповідно, в організації соціальної роботи з даною категорією в контексті застосування підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнта, важливо сприяти тим ситуаціям, де люди похилого віку зможуть самостійно робити вибір, приймати рішення та контролювати певні аспекти свого життя.

Виявлено також, що досвід переживання події переселення на попередніх етапах життя особами похилого віку, які перебувають під тимчасовим захистом, також впливає на стресостійкість. Так, виявилось, що серед тих учасників дослідження, хто раніше мав досвід міграції навіть у межах України, 30% мають високий рівень стресостійкості, 55% – середній, і 15% – низький. Натомість серед тих, хто вперше вимушено переселився, лише 15% мають високий рівень стресостійкості, 50% – середній, і 35% – низький.

Попри позитивні зміни в самоусвідомленні та готовність до особистісного розвитку, дослідження виявило і певні труднощі, з якими стикаються українці похилого віку під тимчасовим захистом у Словаччині. Багато учасників (69%) від-

значили, що навіть через значний строк адаптації (півроку-рік) вони стикаються із серйозними емоційними та соціальними викликами. Це може проявлятися у вигляді негативних переживань, тривожності через невизначеність щодо майбутнього, труднощі у встановленні соціальних зв'язків або відчуття ізольованості. Деякі учасники (43%) повідомляли про проблеми з інтеграцією в нове суспільство, зокрема, через мовний бар'єр і культурні відмінності, що значно ускладнює їхню щоденну діяльність і соціальну інтеграцію.

Для вирішення виявлених проблем важливо застосовувати програми адаптації. Такі програми є важливим інструментом для поліпшення як психологічного, так і фізичного стану українців похилого віку, які знаходяться під тимчасовим захистом у Словаччині. Програма має бути структурована таким чином, щоб максимально охопити різні аспекти життя літніх людей, забезпечивши комплексний підхід до їхньої інтеграції. Окрім медичної та мовної підтримки, значна увага має приділятися організації групових активностей і творчих занять, що дозволить учасникам формувати нові соціальні зв'язки та відчувати себе частиною спільноти. Завдяки цим заходам учасники програми не лише отримують необхідну допомогу, але й зможуть знайти нові інтереси, що сприятиме їхньому емоційному добробуту та зміцненню соціальних зв'язків у новій країні.

Основними складниками групової роботи мають бути: 1) терапевтичний, спрямований на подолання переживання стресу і налагодження емоційного добробуту учасників, в окремих випадках – організація звернення до фахівців психологів для надання індивідуальних консультацій; 2) медично-лікувальний – оцінка загального стану здоров'я і планування медичної допомоги у разі потреби; 3) зміцнення контактів всередині групи: організація заходів, спрямованих на розвиток контактів між учасниками, з'ясування спільних інтересів, формування гуртків за інтересами і залучення до них учасників за власним вибором, як-от кулінарного, рукодільного, рибної ловлі тощо; 4) соціальна інтеграція: організація заходів за участю представників словацької громади, наприклад презентація страв української та словацької кухні, створених учасниками групи і представниками словацької громади; 5) організація груп вивчення словацької мови з подальшою роботою мовних клубів; 6) інформаційний складник, спрямований на роз'яснення правового підґрунтя.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Викладений матеріал дозволяє зробити такі висновки. Загалом, виконане дослідження дозволило проаналізувати складні аспекти адаптації українців похилого віку, на підставі цього розробити практичні рішення, які можуть суттєво вплинути на їхнє благополуччя. Результати дослідження свідчать про важливість застосування в соціальній роботі комплексного підходу до підтримки найбільш вразливих категорій населення, що може стати основою для подальших ініціатив у сфері застосування підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнта, в соціальній роботі з мігрантами. Виявлені труднощі, з якими стикаються українці похилого віку, що опини-

лися під тимчасовим захистом у Європі (Словаччині), підкреслюють важливість створення спеціалізованих програм адаптації. Такі програми повинні включати підтримку в адаптації до нових культурних і соціальних умов, навчання мови, а також сприяння створенню мереж соціальної підтримки, які спрямовані на зменшення відчуття ізоляції та покращення загального почуття добробуту цієї категорії українців. Саме комплексний підхід, орієнтований на сильні сторони клієнтів, у програмі адаптації може допомогти покращити становище, активізувати власні сили і ресурси людей похилого віку, які знаходяться під тимчасовим захистом, та сприятиме набуттю позитивного досвіду життя в нових умовах. Групові форми роботи допоможуть літнім людям обговорювати свої проблеми в безпечному середовищі та підтримувати одне одного. Учасники зможуть ділитися своїм досвідом і почуттями, отримуючи підтримку. Це не тільки сприятиме розвитку соціальних зв'язків, але й знижуватиме почуття ізоляції та відчуження, з яким часто стикаються мігранти похилого віку. Перспективою такого роду досліджень є реалізація програм адаптації українців похилого віку, що перебувають під тимчасовим захистом у Європі, вивчення їхньої результативності і їх удосконалення. Такий досвід буде корисний для застосування як в інших країнах, так і безпосередньо в межах України для розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами похилого віку.

Список використаних джерел і літератури

1. Анатомія стресу. *Ганс Сельє та послідовники* / упор. Є. Скіндер-Влас. 2-е вид., доп. Київ : Медкнига, 2024. 148 с.
2. Григорчук Л. В. Життєстійкість як психологічний ресурс адаптації особистості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства* : матеріали міжнародної конференції / ред.: кол. І. С. Попович, С. І. Бабатіна, І. Р. Крупник та ін. Херсон : ВД «Гельветика», 2019. Вип. 1 (16). С. 90–93.
3. Джуган В.В., Джуган Р.І. Дефініція поняття «люди похилого віку» як категорії соціальної роботи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород, 2022. Випуск 1 (50). С. 77–80.
4. Житинська М.О. Соціально-педагогічна підтримка життєдіяльності осіб похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2018. 250 с.
5. Меліченко Т. Д. Психологічна допомога суб'єктам змушеної міграції. *Модернізація українського суспільства в умовах євроінтеграції* : збірник наукових робіт / за заг. ред. Т. В. Семенюк, С. М. Коляденко, Н. П. Павлик. Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2016. 130 с.
6. Мельничук М.Г. Психосоціальна адаптація як необхідна умова пристосування до нових умов існування. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2016. Випуск 53. С. 126–134.
7. Самооцінка рівня стійкості до стресу (за Н. Кіршевою та Н. Рябчиковою). URL: <https://vseosvita.ua/library/opytuvalnyk-samoosinka-stiikosti-do-stresu-681563.html>
8. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
9. Сердюкова Г.Б. Особливості смисложиттєвих орієнтацій у осіб похилого віку. *Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості* : зб. наук. праць за матер. III Міжнар.

наук.-практ. конф., м. Херсон, 30 вересня – 01 жовтня 2021 р. / ред. колегія: І. Р. Крупник, О. Є. Блинова, Н. І. Тавровецька (відп. за випуск) та ін. Херсон : ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 273–275.

10. George L. Engel The Need for a New Medical Model: A Challenge for Biomedicine. *Science, New Series*. Vol. 196. No. 4286 (Apr. 8, 1977). P. 129–136.

11. Trepper, T., Dolan, Y., McCollum, E., Nelson, T. Steve de Shazer and the Future of Solution-focused Therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*. 2007. Vol. 5. P. 26–58.

References

1. Anatomiiastresu. Hans Selie ta poslidovnyky.(2024). [The anatomy of stress: Hans Selye and his followers] Upor. Ye.Skinder-Vlas, 2-e vyd., dop. Kyiv : Medknyha, 148 [in Ukrainian].

2. Hryhorchuk, L. V., (2019) Zhyttiistiikist yak psykholohichniy resurs adaptatsii osobystosti [Resilienceas a psychological resource of personality adaptation]. *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva: mater. mizhnar. konf. / red.: kol. I. S. Popovych, S. I. Babatina, I. R. Krupnyk ta in. – Kherson: VD “Helvetyka”*, 1 (16). 90–93 [in Ukrainian]

3. Dzhuhan, V.V., & Dzhuhan, R.I. (2022). Definitsiia poniattia “liudy pokhyloho viku”, yak katehorii sotsialnoi roboty [The definition of the concept of “elderly people” as a category of socialwork]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia: “Pedahohika. Sotsialna robota”*, 1 (50), 77–80 [in Ukrainian].

4. Zhytynska, M.O. (2018). Sotsialno-pedahohichna pidtrymka zhyttiediialnosti osib pokhyloho viku v umovakh terytorialnoho tsentru sotsialnoho obsluhovuvannia [Social and pedagogical support of the life activities of elderly people in the context of a territorial social service center]. *Candidate’s thesis*. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M.P. Drahomanova, Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Kyiv, 250 [in Ukrainian].

5. Melichenko, T. D. (2016). Psykholohichna dopomoha subiektam zmusheno imihratsii. [Psychological support for individual saffected by forced migration]. *Modernizatsiia ukrainskoho suspilstva v umovakh yevrointehratsii: zbirnyk naukovykh robit / zazah. red. T. V. Semeniuk, S. M. Koliadenko, N. P. Pavlyk. Zhytomyr: Vyd-vo Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 130 [in Ukrainian].

6. Melnychuk, M. H. (2016). Psykhosotsialna adaptatsiia yak neobkhidna umova prystosuvannia do novykh umov isnuvannia [Psychosocial adaptationas a necessary condition for adjustment to new living conditions]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Psykholohiia*, 53, 126–134 [in Ukrainian].

7. Samootsinka rivnia stiikosti do stresu [Self-assessmen to stress resilience level] (za N. Kirshevoiuta N. Riabchykovoio) Retrieved from: <https://vseosvita.ua/library/opytuvalnyk-samootsinka-stiikosti-do-stresu-681563.html> [in Ukrainian].

8. Semyhina, T. (2020). Suchasna sotsialna robota. [Modern social work] *Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu*. Kyiv, 275 p. [in Ukrainian].

9. Serdiukova, H. B. (2021). Osoblyvosti smyslozhyttievykh oriantatsii u osib pokhyloho viku [Features of elderly people’s life meaningful orientations]. *Sotsiokulturni ta psykholohichni vymiry stanovlennia osobystosti: zb. nauk. pratsz a mater. III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kherson, 30 veresnia – 01 zhovtnia 2021 r.) / red. kolehiia: I. R. Krupnyk, O. Ye. Blynova, N. I. Tavrovetska (vidp. zavypusk) ta in. Kherson: FOP Vyshemyrskyi V.S.*, 273–275 [in Ukrainian].

10. George, L. Engel (1977). The Need for a New Medical Model: A Challenge for Biomedicine. *Science, New Series*. Vol. 196. No. 4286. pp. 129–136 [in English].

11. Trepper, T., Dolan, Y., McCollum, E., & Nelson, T. (2007). Steve de Shazer and the Future of Solution-focused Therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 5, pp 26–58 [in English]

Boiko G. V.

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy,
Public Administration and Social Work
Zaporizhzhia National University

Pryimak O. M.

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Philosophy,
Public Management and Social Work
Zaporizhzhia National University

Shirobokova O. O.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy,
Public Administration and Social Work,
Zaporizhzhia National University

**PSYCHOLOGICAL MODELS OF SOCIAL WORK IN ADAPTATION
OF UKRAINIANS ELDERLY UNDER TEMPORARY PROTECTION
IN WESTERN EUROPE**

The military aggression of the Russian Federation against Ukraine caused the necessity for many Ukrainians to flee the war. This situation provoked special forms of migration of our fellow citizens; in particular, a significant part came under temporary protection in countries of West, Central and Northern Europe. It became necessary for them to adapt to new living conditions in a short time and in unfamiliar conditions. The particular complexity of such adaptation is characteristic of the elderly, for whom changes in the usual way and conditions of life are a significant challenge. The modern social work uses an approach focused on the client's strengths as a development of traditional psychologically oriented theories. It includes an individual approach to each person and the possibility of group work to track and expand techniques and experience of adaptation in new conditions.

The purpose of the publication is to highlight the results of research on such models to promote the adaptation of elderly Ukrainians in new social and cultural conditions: the application of psycho-diagnostics for the emotional state of elderly Ukrainians in Europe, surveys to identify their main requests. This became the basis for planning a comprehensive approach to facilitating adaptation through the interaction of social, cultural and individual factors. In the context of a client-centered approach and facilitating adaptation. In particular, as a result of the research conducted, it was determined that an important role in the adaptation of elderly Ukrainians under temporary protection in Europe is played by social and medical help, the ability to independently control certain areas of life, the increase level of integration into a new cultural and linguistic environment, as well as personal resources and experience of migration in previous life.

Key words: psychological approach, focused on the client's strengths, adaptation, Ukrainians elderly, temporary protection.